

MÜLKİYET HAKLARI FELSEFESİ

Coşkun Can Aktan¹

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4294-2314

Öz

Mülkiyet hakları felsefesi, sahiplik ve mülkiyet meselelerini inceleyen bir alandır. Mülkiyet genel olarak insanın bir mal üzerinde sahip olma, sahip olduğu malı üzerinde istediği şekilde tasarrufta bulunabilme, ürünlerinden ya da semerelerinden yararlanma ve bu malı başkalarına devredebilme haklarını kapsayan bir kavramdır. İktisadi anlamda mülkiyet kavramı iktisadi kaynakların aidiyetinin, tasarrufunun ve kullanımının düzenlenmesi anlamına gelir. Hukuki açıdan mülkiyet kavramı ise kullanma, yararlanma, tasarruf gibi kişisel ve aynı hakların anayasal ve yasal çerçevesini ve sınırlarını ifade eder. Mülkiyet hakları felsefesi, mülkiyetin meşruiyeti meselesi ile ilgilidir. Mülkiyet hakları felsefesinde özel mülkiyet hakkının meşru bir hak olup olmadığı ana tartışma konusudur. Bu kısa çalışmanın amacı mülkiyetin meşruiyeti konularındaki felsefi görüşleri ve tartışmaları özetlemektir.

Anahtar Kelimeler: Mülkiyet, Sahiplik, Mülkiyet Hakları

¹ Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İzmir-Türkiye.
E-posta: ccan.aktan@deu.edu.tr

THE PHILOSOPHY OF PROPERTY RIGHTS

Coşkun Can Aktan

ABSTRACT

The philosophy of property rights serves to analyze of such things as possession and ownership. Property refers to rules governing access to and control of all kind of possessions (land, material resources, intellectual goods and services etc). The concept of property in economics is not the same as used in law. In economics, property simply means ownership. However, property as a legal term refers to the general framework and limits of ownership rights. The philosophy of property rights focus on discussions about the justification of property. The main discussion in the philosophy of property rights is whether “private property” is legitimate right or not. This short paper aims to explore the justification of property rights.

Keywords: Property, Ownership, Possession,

JEL Code: D23, K11,

I. GİRİŞ

Mülkiyet (sahiplik) insanlık tarihinin en kadim meselelerinden birisidir. Mülkiyet meselesi, felsefe yazınında sonu bitmek bilmeyen tartışmaların, argümanların, tezlerin, antitezlerin, sentezlerin vs. konusu olmuştur. Mülkiyet hakkı, aynı zamanda iyi bir iktisadi düzen inşa etmek açısından mukayeseli ekonomik sistem araştırmalarının temel konularından birisidir. Bu çalışmamızda “mülkiyet hakları felsefesi” ni ele alacağız ve mülkiyetin meşruiyeti konusunu tartışacağız.

II. MÜLKİYET ÖZGÜRLÜĞÜN ŞARTI MIDIR? YOKSA MÜLKİYET HIRSIZLIK MIDIR?

Bu başlık altında öncelikle özel mülkiyete ve mal sahipliğine karşı çıkan ve daha sonra da bunun tam tersi olarak mülkiyeti kutsayan ve mülkiyet hakkının etkin biçimde korunmasını savunan felsefi öğretilerini özetlemeye çalışacağız.

Mazdekizm

Milattan önce 6. Yüzyılda Pers imparatorluğu'nda yaşamış olan Zerdüş (Mazdek) adındaki din adamı hava ve su gibi, paranın, malın-mülkün de insanlar arasında eşit olarak paylaşılmasını savunmuştur. Mazdek'in düşünce felsefesinde özel mülkiyete (bireysel mülkiyete) yer yoktur. Din adamı Zerdüş'ün düşünceleri ile şekillenen ve daha sonra Zerdüşlük adı ile anılan bu dinde Ahura Mazda adı verilen bir Tanrı'ya inanılır. Zerdüşlük, tanrıları Ahura Mazda'dan dolayı aynı zamanda Mazdaizm (ya da Mazdekizm) olarak da bilinir. Zerdüşlük ya da Mazdekizm insan eşitliği ve mal ortaklığını savunan bir dini düşünce ya da felsefe olarak kabul edilebilir.²

Büyük Selçuklu Devleti'nin veziri ve Siyâsetnâme adlı kitabın yazarı olan Fars devlet adamı ve siyaset bilimcisi Nizamülmülk şöyle yazar: “Mazdek, mal insanlar arasında ortak olacaktır diyordu. Çünkü insanlar, Tanrı'nın kulları ve Adem'in çocuklarıdır. Her biri ihtiyacına göre ötekinin malını kullanmalı ve hiç kimse bu haktan yoksun kalmamalıdır. Herkes malca eşit olmalıdır. Mazdek'in bu sözleri üzerine herkes malını ortaklığa koymuştu.”³

² Mazdekizm ve Zerdüşlük konusunda giriş niteliğinde temel bilgiler için muhtelif ansiklopedilere bakılabilir. Giriş niteliğinde temel bilgiler içeren kapsamlı araştırmalar için bkz: Boyce, 1979; Kellens, 2000.

³ Aktaran, Aktan, 1999.

More Ütopyası

Mazdek gibi ortak mülkiyeti savunanlardan bir diğer düşünür Kral VIII. Henri'ye özel danışmanlık yapmış olan ve pek çok devlet görevinde bulunan Thomas More (1478-1535)'dir. More, en ünlü eseri olarak bilinen *Ütopya*'da ideal bir sosyal yaşama dair görüşlerini yazmıştır. More'un ideal toplum düzeninde özel mülkiyet sözkonusu değildir. More, 1516 tarihinde yayınlanan ünlü *Ütopya* adlı eserinde mülkiyet üzerine şunları söylemektedir:

“Başka her yerde ‘senin benim’ ilkesi ile karmaşık olduğu kadar kötülüğe elverişli bir toplum düzeni kurulmuştur.... Mülkün tek elde ve mutlak olduğu bir devlette eşitlik kurulamaz, çünkü orada herkes türlü yollarla kazanabildiği kadar kazanmakta haklı görür kendini ve ulusun zenginliği, ne kadar büyük olursa olsun önünde sonunda başkalarının yoksulluğuna göz yumacak küçük bir azınlığın eline geçer... Mülk sahipliğini ortadan kaldırmak, memleketin zenginliğini eşitçe doğrulukla dağıtabilmenin ve insanlığı mutluluğa kavuşturmanın biricik yoludur. Mülkiyet hakkı, toplumsal yapının temeli oldukça en kalabalık ve en işe yarar sınıf yoksulluk, açlık ve umutsuzluk içinde yaşayacaktır.” (More, 1997: 56-57)

Thomas More'un eşitlikçilik felsefesi şu sözlerinde çok açık biçimde görülebilmektedir:

“Bu toplumda, herkes eşit olarak rahatlıktan payını alır. Dilencilik, yoksulluk orada bilinmeyen olağanüstü hallerdir. Toplanan kurultaylarda, adanın değişik bölgelerindeki ekonomik durum incelenir. Neyin, nerede bol, nerede kıt olduğu belli olunca; o yıl, mutsuz şehrin eksikleri, daha mutlu olan şehirlerin bolluklarıyla giderilir ve bu iş, çıkarsız olarak yapılır. Veren şehir, verdiği şehirden karşılık istemez. Alansa verene hiçbir şey borçlu olmaz. Böylece bütün Utopia; bir tek aile, bir tek ev gibidir.” (More, 1997: 88)

Güneş Ülkesi'nde Mülksüzlük İçinde Herşeye Sahiplik...

Asıl adı Giovanni Domenico Campanella olan, fakat daha ziyade Tommaso Campanella (1568-1639) olarak bilinen İtalyan şair ve din adamı Güneş Ülkesi adını taşıyan bir kitapta Thomas More'un ütopyasının daha ötesinde bir hayal dünyasını kurgulamıştır. 1643 yılında baskısı yapılan Güneş Ülkesi

(Civitas Solis) adlı eserde Platon'un Devlet kitabındaki idealizm⁴ ve Thomas More'un ütopyasının izleri hâkimdir ve insanların mutlu ve huzur içinde bir arada yaşayabilmelerinin kurgusu yapılmıştır.

Campanella, Güneş Ülkesi'nde kişisel mülkiyete karşıdır ve onu her türlü eşitsizliğin kaynağı olarak görür. Campanella eserinde şöyle demektedir: ⁵

"Her şey herkese aittir; bunu paylaşırma yetkisi görevlilerin elindedir. Böylece yalnızca yiyecek içecek değil, eğitim, bilimsel faaliyet, saygınlık ve eğlence de ortaktır. Ne olursa olsun kimsenin bunları kendine mal etmesi mümkün değildir. Onlara göre, mülkiyet insanların eş ve çocuklarıyla birlikte aynı evde yaşamalarından doğmuştur; bu bencillik yaratır. İnsan, çocuğuna zenginlik ya da saygınlık kazandırmak ya da onlara miras bırakmak için gücüne güvenerek bir şeyden çekinmezse açıkça saldırgan bir hale gelir veya gücü yoksa cimri ve ikiyüzlü olur. Ama bencilliği ortadan kaldırırsanız geriye evrensel sevgi kalır." (Campanella, 2014: 71)

Thomas More ve Tommaso Campanella, Platon ve Francis Bacon gibi ideal bir sosyal düzen arayışında içerisinde olmuşlardır. Ütopya'da, Güneş Ülkesi'nde ve Yeni Atlantis'de kurulan hayal insanların barış, huzur, birlik, beraberlik, dayanışma, paylaşma gibi ülküleridir.⁶ Thomas More ve Tommaso Campanella'nun ütöpik ülkeleri Yeni Atlantis'den farklıdır; zira Ütopya adasında ve Güneş Ülkesi'nde özel mülkiyete yer yoktur.

Fransa'da Eşitlikçilik Hareketi ve Mülkiyet Karşıtlığı

Öte yandan Fransa'daki kilise hakları için mücadele veren Fransız piskopos Jacques-Bénigne Bossuet, (1627-1704) mülkiyete karşı olduğunu ifade eden bir başka önemli düşünürdür. Jacques-Bénigne Bossuet, *"Devleti kaldırınız, göreceksiniz ki toprak ve bütün insanlar arasında hava ve ışık gibi ortaklaşa olacaktır. Tabiatın bu ilkel kanununa göre hiç kimsenin herhangi bir şey üze-*

⁴ Antik çağ düşünürlerinden Platon, özel mülkiyete karşı olduğunu ifade ederken, Aristo özel mülkiyetin site için yararlı olduğunu savunmaktadır. Bkz. Platon, 1945; Aristotile, 1985. Ayrıca bkz. Mayhew, 1993.

⁵ Tommaso Campanella eserinde altın çağ adını verdiği bir şiirinde ise şunları yazar:

"Mutlu bir altın çağ olduysa eskiden; Niçin bir kez daha olmasın? ; Her şey dönüp dolaşır; Gelmiyor mu eski yerine? ; Düşündüğüm, öğütlediğim gibi benim ; Paylaşıydı insanlar yararları, mutluluğu ve ahlâkı ; Cennet olurdu dünya...; Uyanık, temiz sevgiler gelirdi diyorum; Azgın, kör sevgiler yerine; Yalan dolan, bilgisizlik yerine; Gerçek bilgi gelirdi; ; Ve kardeşlik zorbalığın yerine."

⁶ Platon ve Bacon'un kitapları için bkz: Platon, Devlet, Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve Mehmet Ali Cimcoz, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları, 1995.; Francis Bacon, Yeni Atlantis, Ed. Deniz Cansever, İstanbul: Doxa Yayınları, 2014.

rinde kişisel bir hakkı yoktur ve her şey herkes içindir... Genellikle her hak kamu gücünden gelmelidir” görüşünü savunmuştur.⁷

Öte yandan, Fransız İhtilali'nin önemli isimlerinden biri olan Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) doğal haklar ve mülkiyet üzerine Fransız İhtilali'nin sloganlarından biri olan “*eşitlik, kardeşlik ve özgürlük*” söylemi temelinde yorumlarda bulunmuştur. Rousseau, İnsanlar *Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı* adlı eserinde mülkiyeti eşitsizliğin, haksızlığın, kavga ve çatışmaların ana kaynağı olarak ele almıştır. Rousseau, özel mülkiyetin varolmasıyla birlikte toplum üzerinde güvensizlik ve kutuplaşmaların olabileceğini öne sürmüştür. Rousseau, özgür ve bağımsız doğa hakimiyetinde olan hakların emek vasıtasıyla özel mülkiyete hapsediliğini ve fenalıklar doğurduğunu şu sözlerle vurgulamaktadır:

“İnsan akli daha çok aydınlandıkça, hünerler ve sanayi daha yetkinleşti. Hemen ardından ilk rastlanan ağaç altında uyumak ya da mağaralara çekilmeyi bırakarak, taştan yapılmış sert ve kesici bir çeşit balta bulundu, odun kesmek, toprağı kazmak, ağaç dallarından kulübeler düşünöldü; bu sonradan balçık ve çamurla sıvandı. Bu, ailelerin kurulmasını, birbirinden ayırt edilmesini meydana getiren bir çeşit mülkiyet benimseten ilk devrim dönemi oldu; işte bu mülkiyetin ortaya çıkması ile hemen birçok kavga ve çatışma doğdu.” (Rousseau, 2010: 137-138).

Fransız Devrimi'nin liderlerinden, Fransız hukukçu ve politikacı Maximilien François Marie Isidore de Robespierre (1758-1794) de eşitlikçilik felsefesinin savunuların başında gelen bir aktivist olmuştur ve O da Bossuet gibi mülkiyete karşı olduğunu ifade etmiştir. Robespierre, 24 Nisan 1793 tarihli Konvansiyon Meclisinde yaptığı konuşmasında şunları söylemiştir: *“Mülkiyetin uygulanmasında en büyük özgürlüğü sağlayacak maddeleri çoğalttıkça çoğalttınız. Ama, bu mülkiyetin meşru niteliğini belirleyecek tek bir sözcük bile söylemediniz. Öyle, ki, bildiriniz, insanlar için yapılmış görünmüyor; zenginler, soyguncular, borsa simsarları ve zorbalar için yapılmış görünüyor.”⁸*

Fransız devriminin yaşandığı yıllarda Babeuf adında bir isyancı, mükemmel eşitliğin ancak mal ortaklığı ile sağlanacağı görüşünü öne sürmüştür. Babeuf, bu amaçla 1796 yılında “Eşitler Örgütü”nü kurmuştur. Gracc-

⁷ Şu kaynaktan alıntı yapılmıştır: Challege, 1969: 80.

⁸ Şu kaynaktan alıntı yapılmıştır: https://tr.wikipedia.org/wiki/Maximilien_Robespierre; Orijinal netin için bkz: http://www.tees.ac.uk/schools/lahs/rev_france/docs/robespierre_all.htm

hus Babeuf adı ile tanınan François-Noel (1760-1797) Bossuet ve Robespierre gibi mülkiyete karşı olduğunu *“Toprak herkesindir, güneş herkes için parlamaktadır. İş ve mallar kamu yararı için ortaklaşa hale konulmalıdır”* sözleri ile açık olarak ortaya koymaktadır. Babeuf, Eşitlerin Komplosu 'nu hazırladıkları sırada ihbar sonucu yakalanarak giyotinle idam edilmiştir.

Babeuf, toprağın kimseye ait olmadığını, ama herkese ait olduğunu; bir insan, beslenmesi için yeterli olandan fazlasını elde etmiş, mülküne geçirmişse, bunun sosyal bir hırsızlık olduğunu; aile başına mirasın aynı şekilde korkunç bir şey olduğunu, çünkü bütün üyeleri toplumdan tecrit ettiğini savunmuştur.⁹

Proudhon: Mülkiyet Hırsızlıktır!...

“Mülkiyet emek üzerine kurulamaz. Emek araçlara değil, ürünlere, toprağa değil gelire sahip olmaya hak verir. Av balıkçıya, denize değil, avladığı balıklara sahip olmak hakkını verir, işçi yarattığı kıymetin sahibi olmalıdır, işten doğan bütün ürüne sahip olmak onun hakkıdır. Fakat birikmiş sermaye sosyal bir mülkiyet sayılmalıdır; hiç kimse onun üzerinde ayırıcı bir hakka sahip olmamalıdır, hiç kimse üretim araçlarına sahip olmamalıdır.... Mülkiyet özgürlüğün şartı mıdır? öyle ise adalet herkesin mülk sahibi olmasını emreder; çünkü herkesin eşit olarak özgür olması lâzımdır.”

Pierre-Joseph Proudhon

Fransız düşünür Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865) ünlü *“mülkiyet hırsızlıktır!”* sözü ya da sloganı ile mülkiyete bütünüyle karşı çıkmıştır.¹⁰ Proudhon, toplumda yoksulluk, işsizlik gibi sorunların özel mülkiyet sisteminden kaynaklandığını ve özel mülkiyetin başkalarının üzerine kurulmuş bir kölelik sistemi olduğunu savunmuştur.

Pierre Joseph Proudhon, Fransız İhtilalinin etkileriyle *“Mülkiyet Nedir?”* adında bir kitap yazmıştır. Bu kitapta kral ve eşrafının halk üzerine tahakkümünü eleştiren Proudhon, mülkiyet haklarının otoriter bir kral tarafından kullanılmasına şiddetle karşı çıkmıştır. Ona göre halkın mülkiyet haklarını eşit ve kolektif bir şekilde paylaşmasından daha doğal bir şey yoktur. Proudhon, *“mülkiyet hırsızlıktır”* şeklinde özetlenecek düşüncesi ile sosyalizm ve komünizme ışık tutan teorisyenlerden biri olmuştur.

⁹ Babeuf hakkında kapsamlı bir çalışma için şu kaynağa müracaat edilebilir. Odabaşı, 2004.

¹⁰ Biraz daha detay inceleme yapıldığında Proudhon'un *“adalet herkesin mülk sahibi olmasını emreder”* sözü ile aslında sahipliği bir anlamda savunduğunu ancak özel mülkiyet sistemine adaletsizlik-eşitsizlik ortaya çıkardığı için karşı olduğunu söyleyebiliriz.

Pierre-Joseph Proudhon ünlü *Mülkiyet Nedir?* başlığını taşıyan eserinde “*Mülkiyet özgürlüğün şartı mıdır?* sorusunu sorduktan hemen sonra “...öyle ise adalet herkesin mülk sahibi olmasını emreder; çünkü herkesin eşit olarak özgür olması lâzımdır.” şeklinde cevap verir. Proudhon, kitabının başında sorduğu soruya “*mülkiyet hırsızlıktır!*” yanıtını verir. Proudhon’un şöyle demektedir:¹¹

“Mülkiyet özgürlüğün şartı mıdır? öyle ise adalet herkesin mülk sahibi olmasını emreder; çünkü herkesin eşit olarak özgür olması lâzımdır. Bunun sonucu, mülkiyet bugünkü haliyle zulmü doğurur. Millet birkaç aksiyonerin hükmettiği eshamlı bir şirkettir. Kuvvetliler zayıfları esir olarak kullanmakta, mallarını, karılarını ve kızlarını ellerinden almaktadırlar”

Proudhon, aydınlanma çağının önemli filozoflarından John Locke tarafından savunulan “*mülkiyet bir doğal haktır*” görüşünü ise şu sözlerle eleştirmektedir:

“Falanca yazar mülkiyetin medeni bir hak olduğunu, ihrazdan doğduğunu ve yasa tarafından onaylandığını öğretir: bir başkası onun doğal bir hak olduğunu ve kaynağını emekte bulduğunu ileri sürer: Ve bu kuramlar birbirine tamamen zıt görünse bile teşvik edilir, alkışlanır. Ben ise ne emeğin, ne ihrazın, ne de yasanın mülkiyet hakkını yaratabileceğini, mülkiyetin aslen haksız olduğunu ileri sürüyorum.”

Proudhon, Fransa İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi ile mülkiyet hakkının varlığını kabul eden¹² ve bunu hukuki güvence altına alan düzenlemeye de şu sözlerle karşı çıkmıştır:

“İşte 1789 ve 1830 hareketlerinin teker teker onayladığı modern toplumun üç temel ilkesi: 1) İnsan iradesinin egemenliği, kısacası despotizm, 2) Servet ve mevkide eşitsizlik, 3) Mülkiyet: ADALET’in üstünde mülkiyet. Her daim egemenlerin, asillerin ve mülk sahiplerinin koruyucu meleği olarak kendisin-

¹¹ Proudhon’un sözlerini *Mülkiyet Nedir?* başlığını taşıyan kitabından aktarıyoruz: Bkz Proudhon, 2018.

¹² Fransa İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’nde mülkiyet ilişkin şu ifadeler yer almaktadır. “İnsanlar haklar yönünden özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar. Her siyasal toplumun amacı, insanın doğal ve zamanaşımı ile kaybedilmeyen haklarını korumaktır. Bu haklar özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnmedir.” “Mülkiyet dokunulmaz ve kutsal bir hak olması nedeniyle, yasa ile belirlenen kamu ihtiyacı açıkça gerekmedikçe ve adil ve peşin bir tazminat ödenmedikçe, kimse bu haktan yoksun bırakılamaz” (Aktan, 2002)

den medet umulan ADALET'in, her toplumun genel, kökensele, kategorik yasası ADALET'in üzerinde tutulan mülkiyet."

Marksizm ve Özel Mülkiyet Eleştirisi

Proudhon'dan sonra özel mülkiyete en kapsamlı eleştirileri yönelten Karl Marx (1818-1883) ve Friedrich Engels (1820-1895)'in görüşlerini de kısaca özetlemekte yarar görüyoruz. Karl Marx, Locke'un mülkiyet emeğin karşılığıdır ve doğal bir haktır görüşüne karşı çıkarak; mülkiyeti emeğin sömürülmesinin bir aracı olarak ele almış; özel mülkiyet yerine kolektif mülkiyetin geçerli olduğu sosyalizm ve komünizm düzenlerinin inşa edilmesi için entelektüel mücadele vermiştir.

Marx, özel mülkiyetin emek-değer teorisinin sonucunda ortaya çıkan metanın bir parçası olduğuna kanaat getirmektedir. Kapitalist üretim tarzında işçinin üretim kapasitesi arttıkça üretim bandı genişlemektedir. Genişleyen üretim sonucunda burjuva zenginleşirken, emeğin değeri düşmektedir. Marx bu durumu emeğin kendi ürettiğine yabancılaşması ile açıklar. Marx'ın fikirlerine göre artan üretim neticesinde emek yalnızca meta üretmez, kendisi de bilfiil metadır. Emek bir görev bilinciyle metalaştırılırken artık nesne konumunu almıştır. Marx bu duruma yönelik şu sözü kullanır:

"Nesneler dünyasının değer kazanması, insanların dünyasının değersizleşmesi ile orantılıdır" (Marx, 2005: 140-141):

Marx ve Engels, emeğin nesneleşmesiyle birlikte toplumun büyük çoğunluğunu oluşturan işçilerin mülkiyet pastasından pay alamadığını vurgular. Marx ve Engels bu konuya komünizmin değerleriyle ışık tutmaya çalışır:

"Komünizmi diğerlerinden ayıran, mülkiyet kavramının tamamen ortadan kaldırılmasından ziyade burjuva mülkiyetinin kaldırılmasıdır. Burjuvanın özel mülkiyeti, çoğunluğun azınlık tarafından yönetilmesine, üretimden yalnızca belirli bir zümrenin nemalanmasına ve bu zümrenin emeği sömürmesine dayalıdır." (Marx & Engels, 2011: 133):

Özel mülkiyeti ortadan kaldırılıp proleterya diktatörlüğünü kurmayı hedefleyen Marksistlerin bir tür anayasası olan Komünist Manifesto içinde ise özel mülkiyete dair şu görüş yer almaktadır: (Marx & Engels, 2011: 134-135)

“Özel mülkiyeti ortadan kaldırma amacımız karşısında şaşırmayınız. İçinde bulunduğumuz toplumda özel mülkiyetin sahibi toplumun onda biridir. Bu sebeple özel mülkiyet olgusu yalnızca burjuvazi için varolan bir husustur.”

Karl Marx ve Friedrich Engels Komünist Manifesto’da (1848) kişisel mülkiyetin yerine toplumsal mülkiyetin getirilmesi gerektiği görüşünü şu sözlerle savunmuşlardır.¹³

“Bu anlamda komünistler, kuramlarını: özel mülkiyetin kaldırılması, diye tek bir sözle özetleyebilirler. Biz komünistler, kişisel olarak kazanılmış, kişinin kendi çalışmasıyla elde edilmiş mülkiyeti ortadan kaldırmak istemekle suçlandık; her çeşit bireysel özgürlüğü, bireysel edimi ve bireysel özerkliği meydana getiren şeymiş mülkiyet... Kişisel çalışmayla elde edilmiş, hakkıyla kazanılmış, kişisel kazançla edinilmiş mülkiyet!... Kapitalist olmak, üretimde salt kişisel değil, toplumsal bir konum almak demek. Sermaye, ortaklaşa bir üründür ve ancak pek çok üyenin ortak edimiyle, evet son tahlilde ancak toplumun tüm üyelerinin ortak edimiyle harekete geçirilebilir. Demek ki sermaye, kişisel değil toplumsal bir güç. O halde sermaye, toplumun üyelerinin tümüne ait olan bir ortak mülkiyete dönüştürülürse, kişisel mülkiyet toplumsal mülkiyete dönüştürülmüş olmaz. Yalnızca mülkiyetin toplumsal karakteri değiştirilmiş olur. Sınıfsal karakterini yitirir.”

Marx ve Engels Komünist Manifesto’da mülkiyet haklarının adil ve eşit dağıtılmamasının yarattığı sonuçlara değinmiş, belli bir zümre (burjuvazi) bu haklara egemen olduğunda toplumda yoksulluk ve sefaletin artacağına işaret etmişlerdir. Marx ve Engels’e göre mülkiyet haklarının bir zümreye tahsis edilmesi özel mülkiyetin kötüye kullanılmasına sebebiyet verecektir. Onlara göre, üretim girdilerinin sonucunda emeğin hak ettiği değeri elde edememesi mülkiyet ilişkilerinin sömürüye dayanmasına olanak tanımış olacaktır. (Marx & Engels, 2011: 67-68).

Sonuç olarak Marksistler özel mülkiyetin bir doğal hak olarak görülüp toplumun hukuk kurallarına entegre edilmesine karşıdır. Bunun en önemli sebebi emeğin yabancılaşması sorunudur. Çünkü mülkiyet ve mülkiyetsizlik arasındaki karşıtlık esasen sermaye ve emek arasındaki çelişkinin kavramsal halidir (Marx & Engels, 2011: 119-121). Marx ve Engels görüşlerinde mülkiyet haklarının öneminin kavranması için öncelikle

¹³ Komünist Parti Manifestosu, <https://www.marxists.org/turkce/m-e/1848/manifest/kpm.htm>

mülkiyet haklarının başta ekonomik ardından da hukuki ve sosyal eleştirisinin yapılması gerekliliğine inanmaktadır.

III. BİR “DOĞAL HAK” OLARAK MÜLKİYET

“Pınarda kaynayan su, herkesin olduğu halde, kimse testideki suyun onu doldurmuş olana ait olduğundan şüphe etmez. Çünkü testiye dolduran şahsın emeği, o suyu artık, herkese müştereken ait bulunduğu tabiatın ellerinden ayırmıştır ve böylece ona sahip olmuştur”
John Locke

Bir önceki başlıkta mülkiyet hakkının bir haksızlık ve adaletsizlik olduğu görüşünü savunan düşünürlerin görüşlerini kısa alıntılarla özetlemeye çalıştık. Bu bölümde ise özellikle Aydınlanma dönemi filozoflarının mülkiyet hakkına yükledikleri anlam ve değeri incelemeye çalışacağız.

Ortaçağ’da skolastik düşünceye önemli katkılar sağlamış olan Thomas Aquinas veya diğer adıyla Aquinolu Thomas (1225-1274) özel mülkiyetin toplumsal barış ve düzen için gerekli olduğu görüşünü savunmuştur.¹⁴ Aquinas şöyle demektedir:

“Özel mülkiyet insan yaşamı için başlıca üç neden dolayısıyla gereklidir: ilk olarak, her birey bizzat sahip olduğu ve sorumluluğu altında bulunan şeyler için daha fazla çaba sarf eder. Kollektif mülkiyette ve sorumluluğun birçok kimse arasında paylaştırıldığı durumlarda her birey daha az çalışır ve sorumluluğu başkasına yüklemeye çalışır. İkinci olarak, eğer her bireyin bir işte kendi sorumluluğu olursa bu durumda işler daha iyi ve etkin bir şekilde yapılır. Üçüncü olarak, herkes kendi sahip olduğu şeylerle yetindiği (re sua contatus est) bir ortamda insanlar arasında barış daha iyi tesis edilir.”

Tomas de Mercado (1530-1576) adındaki İspanyol kökenli din adamı da ekonomi alanındaki düşünceleri ile özel mülkiyeti savunmuştur. Mercado şöyle demektedir:

“Kendi çıkarını düşünmeyen veya kendi evi yerine devletin sahip olduğu konutları dayayıp döşeyen bir kimse bulamayız. Özel mülkiyetin geliştiğini, buna karşı devletin ya da bir topluluğun sahip olduğu mülkiyetin yetersiz bakım ve kötü yönetim sonucu iyi durumda olmadığını görürüz.... Evrensel sevgi bile kollektif mülkiyete daha iyi bakmayı sağlayamaz, fakat özel çıkar

¹⁴ T. Aquinas’ın sözü şu kaynaktan aktarılmaktadır: Aktan,2004.

bunu başaracaktır. Böylece bireylerin sahip olduğu mallar artacaktır.” (Aktan,2004)

Thomas Hobbes (1588-1679), *Leviathan* (1651) adlı eserinde doğa yasaları ve mülkiyet kavramına ilişkin önemli tespitlerde bulunmuştur. Doğa yasalarının varlığı insanın anlamlandırdığı şeylerin doğru veya yanlış olmasının ölçütüyle temsil edilir. Bu ölçütün yegane unsuru adalettir. Hobbes, özel mülkiyetin varlığını adaletin temsilcisi olma görevini yürüten devlet egemenliği üzerinden değerlendirmiştir. Hobbes, ancak adaletli ve istikrarlı bir devlet gücünün varlığı ile mülkiyet hakkının varolabileceğine ve korunabileceğine dikkat çekmiştir (Hobbes, 2007: 106-107).

Gücünü haktan alan meşru bir devlet yapısı, insanlar arasında oluşabilecek mülkiyet tartışmalarına son noktayı koyacak organdır. Bu mülkiyet hakkının adil ve dengeli dağılımında devletin rolü bir o kadar önemlidir (Hobbes, 2007: 135-136). Hobbes, Cicero’dan da alıntı yaparak toplum yasalarının ihmal edilmesi, düzensizliğin doğması sonucunda kişinin atalarından aldığı mirası çocuklarına devredebilme imkanının ortadan kalkacağını ifade etmektedir. Bu tezi biraz daha ileri götürerek *“hukuki normları kaldırın, hiç kimse neyin kendisine neyin başkasına ait olduğunu bilemez”* diyerek, hukuk ve mülkiyet konusunun önemine vurgu yapmıştır (Hobbes, 2007: 158).¹⁵

“Mülkiyet özgürlüktür” felsefesini en doğru ve etkileyici biçimde savunan büyük aydınlanma filozoflarından İngiliz düşünür John Locke (1632-1704) insanın doğuştan üç temel hakka sahip olduğunu öne sürmüştür. Bunlardan ilki yaşam hakkı, ikincisi özgürlük hakkı ve sonuncusu mülkiyet hakkıdır. (Aktan, 2017: 8-9).

Locke, insanın doğal hakları üzerine şu görüşleri savunmaktadır:

“Dünya ve bütün aşağı yaratıklar insanlar için ortak olsa da her insan kendi “kişisinde” bir mülkiyete sahiptir. Hiç kimse kendinden başkası üzerinde herhangi bir hakka sahip değildir. Bedenin “emeği” ellerinin işi kendisinin-

¹⁵ Hobbes, *Leviathan* adlı eserinde her ne kadar “doğa yasaları değişmez ve ebedidir” düşüncesini savunsa da O’nun özünde mutlak iktidarı destekleyen bir filozof olduğu hususunu burada not etmekte yarar vardır. Hobbes’un mülkiyete bakış açısı özgürlükçü değildir ve John Locke’dan ayrılır. Locke’ta, hiç kimsenin yaşamı, özgürlüğü ve mülkiyetine zarar verilmemesi görüşü hakimdir. Hobbes’de ise mutlak olan mülkiyet hakkı değil, Leviathan’ın mutlak hak ve yetkileridir. Mülkiyet ancak Leviathan’ın izin verdiği sınırlar içerisinde bir doğal haktır. Locke ve Hobbes karşılaştırması için bkz: Davis, 2013. Mouritz, 2010.

dir diyebiliriz. Öyleyse Tabiatın sağladığı ve bıraktığı devletten çıkardığı her neyse ona emeğini karıştırmıştır ve kendinden bir şey eklemiştir, böylece kendi mülkiyeti olmuştur. Tabiatın yerleştirdiği ortak durumdan onu çıkartarak bu emekle ona bir şey eklemesi diğer insanların ortak hakkını ortadan kaldırır. Çünkü bu 'emek' emekçinin sorgulanamaz mülkiyeti olduğundan ondan başka hiç kimse bunun bağlı olduğu başkaları için ortak olarak en azından yeterli ve iyi şey üzerinde bir hakka sahip olamaz.” (Locke, 2002: 38).

“Toprak üzerinde değer oluşması emek sayesinde olur. Yediğimiz ekmeğin içinde sayılması gereken emek sadece çiftçinin meşakkati, orakçı ve harmancının zahmeti fırıncının teri değildir. Öküzleri kesenlerin, taşları kazan, demiri dövenlerin, sabanın yapımında, değirmende ve fırında kullanılan keresteyi kesip biçimlendirenlerin ve bu tahıl tanesinin tohum oluşundan başlayarak ekilmesine, ekmeğe yapılmasına gerekli çok sayıda diğer aleti yapanların emeklerinin tümü emek hesabına kaydedilmelidir”(Locke, 1998).¹⁶

Locke'a göre doğal haklar; insanlar, kanun koyduğu için var olmamışlardır; tam tersine insanın doğal hayatta var olma ve yaşama hakkı ve daha sonra emeğinin karşılığı olarak ürettiği değerlere sahip olma (mülkiyet) insanların doğal ve meşru haklarıdır.¹⁷ Locke'un şöyle demektedir:

“İnsanlar doğduklarında, var oluşlarına doğanın bir katkısı olarak, korunma, yeme içme ve diğer şeylere sahip olma hakkına sahiptirler... Dünyayı tüm insanlığa sunan Tanrı, aynı zamanda onlara, en uygun şekilde yaşamak ve hayatı kolaylaştırmak için ondan yararlanma aklını da vermiştir.” (Locke, 2002:287)

Locke'un görüşlerini izleyen Voltaire, David Hume, Adam Smith, Adolphe Thiers ve Frederic Bastiat'ın isimlerini de burada zikretmek ve görüşlerini kısa cümlelerle de olsa özetlemekte yarar görüyoruz.

Voltaire, (1694-1778) Hoşgörüsüzlüğün Doğal Kanunlara Uygun Olup Olmadığı Üzerine, 1764 adlı eserinde şöyle yazar:

¹⁶ John, Locke, Concerning Civil Government, Second Essay an Essay Concerning the True Original Extent and End of Civil Government, trans. William Popple, Pennsylvania State University, Pennsylvania 1998. Alıntıyı Evren, 2015:39'dan yapıyoruz.

¹⁷ Locke'un muhtelif kitapları Türkçe'ye kazandırılmıştır. Tercümelerde eksiklikler ve yer yer anlaşılmaç cümleler olsa dahi Locke'un mülkiyet üzerine görüşlerini Türkçe olarak okumak imkanı vardır. Yararlandığımız bazı kaynaklar çalışmamızın sonunda Kaynaklar kısmında verilmiştir. Locke'un eserleri için bkz: Locke, 1999;2002; 2004; 2007; 2012. Locke konusunda ayrıca bkz. Bakırcı, 2004.

“Doğal kanun, doğanın tüm insanlara belirttiği şeydir. Çocuklarınızı yetiştirirsiniz: Onlar size bir baba ve onlara hayırda bulunan kişiler olarak müteşekkire olurlar. Sizler kendi ellerinizle ekip-biçtiğiniz toprakta yetiştirdikleriniz üzerinde haklara sahipsiniz. Size bir söz vaad edilmiş, onu almışsınız ve ona sahip olmalısınız.” (Aktan, 2017: 47)

David Hume (1711-1776) da mülkiyet hakkını bir doğal hak olarak kabul etmiş bir başka filozoftur.¹⁸ *“İnsan toplulukları için mülkiyetin istikrar ve güvenlik içinde olması kesinlikle gereklidir...”* görüşünü savunan David Hume mülkiyetin ekonomik gelişmenin olduğu kadar adaletin de temeli olduğunu şu şekilde ifade etmektedir:

“Adaletin üç temel ilkesi vardır; mülkiyetin istikrarlı olması, mülkiyetin ancak mutabakat ile transfer edilebilmesi ve verilen sözlerin yerine getirilmesi... Eğer mülkiyet istikrarlı değilse daimi savaş olur. Eğer mülkiyet mutabakat sonucunda transfer edilmezse ticaret olmaz. Sözler tutulmazsa o zaman da birlik olmaz.”¹⁹

Adam Smith (1723-1790), *“Avrupa’daki bütün büyük monarşilerde, eğer hükümdarın sahip olduğu topraklar özel mülkiyet olsaydı birkaç yıl içerisinde daha verimli olurdu ve daha fazla ürün elde edilirdi.”²⁰* görüşü ile mülkiyet konusunu etkinlik bazında değerlendirerek kamu ve özel mülkiyet arasında kıyaslamaya gitmiştir. Smith, kraliyet arazilerinin özel mülkiyete çevrilmesinin her durumda kamusal alana göre daha fazla verimlilik yaratacağını öne sürmüştür. Bu sebeple özel mülkiyetin ekonomik açıdan verimliliği ve etkinliği artıracaklarını vurgulamıştır (Smith, 2007: 558-561).

Locke’un görüşünü benimseyen Fransız siyasetçi eski Cumhurbaşkanı Adolphe Thiers (1797-1877) mülkiyet hakkının yıkılamayacak temel emektir görüşünü savunmuştur.²¹ Thiers, *“Büyük bir zahmetle yakaladığım balık, büyük bir emekle elde ettiğim şu ekmeğe kime aittir?... Şüphesiz bütün insanlık bunların bana ait olduğunu söyleyecektir”* sözleri ile mülkiyetin ne denli önemli olduğuna vurgu yapmıştır.

¹⁸ Hume’un, mülkiyet konusunda Locke’dan ziyade Hobbes’e daha yakın bir pozisyon aldığını da kısaca not etmekte yarar görüyoruz. (Panichas. & Easton (2012).

¹⁹ Aktan, 2004’den alıntı yapılmıştır.

²⁰ Aktan& Özen, 2003:86 dan aktarılmıştır.

²¹ *“Şu kaynaktan alıntı yapılmıştır: Challege,1969: 107.*

Claude Frédéric Bastiat (1801-1850) da etkileyici sözleriyle daima mülkiyet hakkının önemini vurgulayan bir liberal düşünürdür.²² Bastiat'a göre ; *"Tartışma konusu ne olursa olsun-ister dini, felsefi, politik, ekonomik olsun ister refahı, ahlakı, eşitliği, doğruyu, adaleti, gelişmeyi, sorumluluğu, işbirliğini, mülkiyeti, emeği, ticareti, sermayeyi, ücretleri, vergileri, halkı, maliyeyi veya hükümeti ilgilendirsin-araştırmalarımı bilim ufkunun hangi noktasından başlarsam başlayayım, hep aynı sonuca varmaktayım: İnsan ilişkilerinin yarattığı sorunların çözümü için temel koşul özgürlük ikliminin yaratılmasıdır"*(Bastiat, 1997:63).

IV. BİR "DOĞAL İÇGÜDÜ" OLARAK MÜLKİYET

Mülkiyet özgürlüktür ya da mülkiyet hırsızlıktır felsefi tartışmalarını biraz daha derinleştirmek için şu sorulara cevaplar aranmalıdır:

Mülkiyet (sahiplik), içgüdüsel midir?

Mülkiyet, insanın dünyaya gözlerini ilk açtığı andan itibaren doğasında ve genlerinde varolan bir kalıtsal özelliğe mi sahiptir?

Mülkiyet elde etme isteği, sonradan öğrenilmiş ve kazanılmış bir davranış mıdır, yoksa insanın daha ilk doğduğu andan itibaren genlerinde varolan bir fizyolojik ve biyolojik bir olgu mudur?

Ben birinci derecede sahiplik içgüdülerinin insanın genlerinde varolan bir özellik olduğuna inanıyorum ve mülkiyetin sonradan kazanılmış ve öğrenilmiş bir davranış ya da alışkanlık olduğu fikriyatının bu birinci görüşün arkasında var olabileceğini düşünüyorum.

İnsan bedeni, hayatta olmak, hayatı sürdürebilmek, üremek vs. süreçlerine göre tasarlanmıştır. İnsanı hayata bağlayan ve hayatını sürdürebilmesini sağlayan pek çok ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçların bir kısmı "doğal içgüdüler" (natural instinct) sayesinde otomatik olarak kendiliğinden ortaya çıkar. Sahiplik ya da mülkiyet, insan yaşamında bir "doğal içgüdü"dür.²³

²² Frederic Bastiat (1801-1850), aile işleriyle uğraşırken Jean Babtiste Say ve Adam Smith'ten etkilenmiştir. Dönemin önemli düşünürlerinden Poudhon'un görüşlerine karşı bireysellik ve piyasa ekonomisini savunmuştur. 1848'de Seçmen Meclisi ve Yasama Meclisi'ne seçilerek siyasi hayata girmiştir. Bastiat'ın öneli eserleri arasında "L'Etat" (1849), "Sophisms of Protection" ve "Harmonies of Political Economy" yer almaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Aktan ve Özen, 2003).

²³ İçgüdü, eğitim ya da öğrenme ile bağıntılı olmayan fizyolojik-biyolojik bir davranıştır. Bir başka ifadeyle, içgüdü doğuştan gelen ve belki de kalıtsal olarak edinilmiş olan biyolojik dürtüleri ifade eder. Örneğin,

Özel mülkiyetin insanın tabiatına (fitratına) en uygun yaklaşım olduğu söylenebilir. İnsanın nesnelere üzerinde sahiplik (mülkiyet) tesis etmesi, insan tabiatının kaçınılmaz bir gereğidir. İnsan, psikolojik olarak sahip olma eğilimi taşır, bu eğilimin dışarıdan değiştirilmesi mümkün değildir. Özel mülkiyet, insan gelişmesinin zorunlu şartıdır ve özel mülkiyete hücum etmek, hayata hücum etmekle birdir. Sadece mülkiyet hakkı değil, miras hakkı da insan psikolojisinin bir sonucu ve gereğidir. İnsanın, ailesinin geleceğini korumak ve onların geleceğini teminat altına alma konusunda güçlü bir içgüdü vardır. Bu anlamda kişi ailesinin geleceğini teminat altına alabilmek için çok çalışır ve üretir. Miras hakkının tanımadığı durumlarda, kişinin ailesine herhangi bir mülk bırakma umudu kalmadığı için, insanda ya çalışarak kazandığı her şeyi tüketmek ya da tükettiği kadar kazanmak şeklinde eğilimler ortaya çıkacak ve bu da üretimin azalmasına neden olacaktır. Tabiat, insana malik olduğu şeyleri çocuklarına geçirmek konusunda kaçınılmaz bir eğilim vermiştir. Bu eğilim, insanın hayatı boyunca, hatta ihtiyarlığında bile çalışmasını sağlamaktadır. İnsandaki çalışma gücünü sınırsız yapabilmek, mülkiyetin ölümden sonra mirasçılara geçmesini güvenlik altına almakla mümkün olabilir. (Güriz, 1969: 247-248)

Mülkiyetin “doğal hak” olmanın ötesinde bir “doğal içgüdü” olduğunu kabul etmedikten sonra mülkiyete her zaman bir haksızlık ve hırsızlık yolu olarak bakma yanlışlığı ve yanılığı var olacaktır. Oysa doğal yaşam ortamından günümüze değin insan, her zaman bir sahiplik “doğal içgüdü” ve “doğal dürtüsü”²⁴ ile yaşamını idame ettirmiş ve geliştirmiştir. Doğal içgüdü sadece insanoğluna özgü de değildir; türlerin hemen tamamında bu “sahiplik” güdüsü vardır. Hayvanlar aleminde en küçük bir böcekten vahşi doğanın en güçlü ve yırtıcı hayvanlarına kadar tümünde bir “sahiplenme” ve “bölgesel davranış” (territorial behaviour) eğilimi hakimdir. Örneğin, vahşi doğada sırtlanların ve çakalların mülkiyet kavgası ve bölgelerine sınır çizme yol ve yöntemlerinin gerisinde “mülkiyet (iç)güdü” vardır. İnsanoğlunun varoluşundan günümüze barış ve huzur yerine çatışma içerisinde yaşamalarının gerisinde yatan en önemli olgu da esasen çıkar (menfaat) ve bu çerçevede “mülkiyet” (sahiplik) ten kaynaklanır. Mülkiyet, bir doğal özgürlüktür ve bunun ihlal edilmesinin kaçınılmaz sonucu çatışma, kavgaya ve

cinsellik sonradan öğrenilmiş ve kazanılmış bir dürtü değildir; hayvan ve insan doğasında doğuştan var olan bir özelliktir.

²⁴ *Doğal içgüdü (natural instinct) ile doğal güdü (natural motivation) kavramları birbirlerinden farklıdır. Bize göre sahiplik insanın doğasında var olan bir içgüdüsel özelliktir. İnsan ayrıca hayatta kalmak ve yaşamını daha iyi koşullarda sürdürmek için mülkiyet elde etme ve çoğaltma eğilimindedir. Bu ikinci durumu “doğal motivasyon” olarak adlandırıyoruz.*

savaştır. Özetle, insanoğlu; sırtlandan, çakaldan, kuştan, kurttan farklı bir yaratık değildir. İnsan, mülkiyet için yaşar ve onun için savaşıır.

İnsanların ve hayvanların bu ortak “bölgesel davranış” (territorial behaviour) eğilimi arasında bir fark vardır. Hayvanlar, doğanın onlara sunduğu imkanlar ve fırsatlar kadar mülkiyet tutkunu yaratırlarken insanlar, doğanın ona sunduğu “sahiplikler” ile yetinmezler ve sürekli olarak doğa, çevre ve diğer canlılar aleyhine “sahipliklerini” genişletmeye çalışırlar. Rasyonel insan “aklı” sayesinde teknolojik buluşların ve yeniliklerin de mimarıdır ve bu yeteneği sayesinde doğal zenginlikleri genişletebilmektedir.

İnsanın ilerlemesinin ana sebebi nedir diye düşündüğümüzde kanaatimce doğal kaynaklardır diyemeyiz. Doğal kaynaklar nihayetinde sınırlı ve tüketilebilir/yok edilebilirdir; oysa insanoğlu, makine ve teknolojik yenilikler sayesinde topraktan zenginlik yaratmayı başarabilmiştir. Eğer öyle olmamış olsaydı, sadece doğanın kendisine sunduğu imkanları tüketmiş olsaydı gelişme ve ilerleme olamazdı.

Bu çerçevede gelişmenin ve ilerlemenin ana kaynağının “doğal zenginlikler” olmadığı açıktır. İnsanın, mülkiyete olan “doğal (iç)güdü” çok güçlü olduğu için çalışmak, üretmek ve kazanmak için bir motivasyona sahiptir. İnsan kendine ait bağı-bahçesi ve toprağı olmasa işte o zaman başkalarının sahip olduklarını zorla elde etme yani “hırsızlık” yolunu seçebilir. Yani, mülkiyet hakkı” olmayan bir insanın seçebileceği yol “hırsızlık” olur. Mülkiyetin kendisi hırsızlık değil; tam aksine mülkiyet hakkının mevcut olmaması ve güvence altında alınmamış olması hırsızlık ortaya çıkarır.

Eğer insanlarda sahiplenme güdüsü olmasaydı o zaman insanlar belki de günlük ihtiyaçlarının ötesinde bir çalışma eğilimi içerisinde olmazlardı. Eğer insanların sahip olduğu değerler ve varlıklar koruma ve güvence altında olmamış olsaydı o zaman da insanlar kaçınılmaz olarak başkalarının mal ve mülklerini istismar etme ve çalma eğiliminde olacaklardı.

Mülkiyet, insanlığın ilerlemesinin ve gelişmesinin gerisinde yatan en önemli faktörlerden birisidir. İnsan bu “doğal (iç)güdü” sayesinde özel çıkarının peşinde koşmaya başlamış ve Adam Smith’in deyimiyle bu çaba ve gayret adeta bir “görünmez el” yardımıyla bir zenginliğe dönüşmüştür. Milletlerin zenginliğinin ana kaynaklarından birisi ve en önemlisi mülkiyettir. Mülkiyet var olduğu içindir ki, insanlar çalışmışlardır, üretmişlerdir, yenilikler ve yaratıcılık kapasitelerini sonuna kadar kullanarak mülkiyetlerini büyütme ve genişletme çabası içerisinde olmuşlardır.

Bugün biz modern hukukta insanların menkul, gayrimenkul veya düşünsel bir nesne üzerinde kullanma, yararlanma, alma, satma, kiralama, ödünç verme, devretme vs. her türlü tasarrufu yapabilme hakkına mülkiyet adını veriyoruz. Bu hak yukarıda da özetlediğimiz üzere “doğal (iç)güdü” neticesinde ortaya çıkmış bir doğal haktır. Mülkiyet bir doğal özgürlüktür.

V. SONUÇ: MAZDEKİZM, MORE ÜTOPYASI, BABEUF TRAJEDİSİ ve ZADRUGA FACIASI

Yaklaşık 20 yıl öncesinde kaleme aldığım bir yazımda “*Mazdekizm, More Ütopyası, Babuef Trajedisi ve Zadruga Faciası*” başlığını kullanmışım. (Aktan, 1999) Yazımın başlığından pekâlâ anlaşılacağı üzere sahiplik (ownership) ya da “mülkiyet” (property) hakkının olmadığı bir toplumsal yaşamın kaçınılmaz sonucunun bir trajedi ya da facia olduğunu ifade etmişim. Mazdek’in mal insanlar arasında ortak olmalıdır görüşünün; Thomas More’un Mazdek’in formüle ettiği düşünce üzerine yarattığı ütopyanın; Babeuf’un “*Toprak herkesindir, güneş herkes için parlamaktadır. İş ve mallar kamu yararı için ortaklaşa hale konulmalıdır*” şeklinde ifade ettiği hayal-perest düşüncelerin bizi ancak sosyalizm ve komünizm pratiklerinde yaşanan sefalete sürükleyeceğini savunmuşum.

Bu çalışma içerisinde de vurguladığımız üzere sahiplik ya da mülkiyet, insanlık tarihinin en kadim meselelerinden birisidir. İnsanların bir arada huzur, refah, barış, adalet ve özgürlük içerisinde yaşayabilmeleri mülkiyet meselesinin doğru anlaşılması ve çözümlenmiş olması ile çok yakından alakalıdır.

Anadolu’da yaşamış mutasavvıf ve halk şairi Yunus Emre (1240-1321) , “*Mal sahibi mülk sahibi, hani bunun ilk sahibi, mal da yalan mülk de yalan, var gel biraz da sen oyalan.*” sözü ile mülkiyetin önemsiz ve değersiz olduğunu mu söylemek istemiştir? Yoksa insanoğlunun mal-mülke aşırı düşkünlüğünü bildiği için onlara nasihatta mı bulunmuştur?

Fars şâir ve İslam âlimi Sad-i Şirazi “*bütün dünya mülkü, bir damla kanın yere dökülmesine değmez.*”²⁵ sözü ile mülkiyetin önemsiz ve değersiz olduğunu mu söylemek istemiştir? Yoksa, mal ve mülk için sürekli kavga eden insanoğluna tavsiyesini mi dile getirmiştir?

²⁵ “*be-merdî ki mülk-i serâser zemîn ; niyerzed ki hûnî çeked ber zemîn.*”

Her ne olursa olsun bilinmelidir ki, mülkiyet insanın doğasının bir parçasıdır. Bu tavsiyeler belki bir ölçüde insanların ihtiraslarına gem vurmaya öğretmeye çalışsa da unutmayalım ki *“doğa bizim anamızdır”* ve aynı şekilde *“toprak bizim anamızdır”*. İnsan, canı ve malı için yaşayan bir varlıktır. Ve mülkiyet insanın belki de canından sonra en çok önemseydiği değerdir ya da varlıktır.

Mülkiyet hırsızlıktır! sözü sadece bir retoriktir ve slogandan öteye bir anlam ifade etmez.

Mülkiyete hırsızlık olarak bakmak yerine alın terimizin ve emeğimizin ürünlerini kutsal kabul edip başkalarının bağımıza-bahçemize girip sahip olduklarımızı gasp etmelerini yasal ya da yasal olmayan yollardan nasıl koruyabileceğimizi düşünmeli ve bunun için kafa yormalıyız.

“İyi çitler iyi komşuluklar doğurur” sözü mülkiyetin korunmasının ve güvence altına alınmasının önemi ve gerekliliğini vurgular. Eğer, sahip olduğumuz bağımız-bahçemiz, arsamız ya da arazimizi çitlerle çevirme hakkına sahip olmazsak mülkiyet hakkı kolayca ihlal edilebilir ve hırsızlık yoluyla başkalarının mülkiyetine geçebilir. Bu bakımdan mülkiyetin varlığı kadar onun korunması da o denli gereklidir ve önemlidir Bugün, çekirdek bir aile içerisinde (örneğin kardeşler arasında); toplumda yaşayan bireyler arasında, ülkeler arasında yaşanan çatışmaların en önemli sebeplerinden birisi çitlerin iyi çizilmemiş olmasıdır. Adil ve doğru çitleri çizmek, barışın ve huzurun sigortasıdır.

Mülkiyetin etkin bir şekilde korunmasının tek güvencesi devlet ve devlet müdahaleciliği değildir. Mülkiyetimizi koruyacak olan kurallar ve kurumlardır; hukuk devletidir. Asla unutulmamalıdır ki, devletçilik ve devlet müdahaleciliği başta vergi olmak üzere sahip olduklarımızı yasal yollardan gasp etme aracına dönüşebilir. *“Sınırsız vergileme yasal hırsızlıktır”* sözünün manası budur; yani devlet keyfi, haksız ve ağır vergiler yoluyla sahip olduklarımızın bir kısmına ya da tamamına el koyabilir. Bu bakımdan, sınırsız devlet insan hak ve özgürlükleri için en büyük tehlikedir. Güç ve yetkileri kontrol edilemeyecek derecede büyümüş bir Leviathan, mülkiyet hakkının kolayca ihlal ve istismar edebilir. Leviathan, mülkiyet hakkının koruyucusu olamaz; tam aksine mülkiyet hakkı için bir tehdit ve tehlikedir.

Öte yandan devletin sahiplik (mülkiyet) alanını genişletmesi de özgür toplum ile bağdaşmaz. *“Devletin malı, milletin malıdır, milletin malı herkesin*

malıdır” söz bir retorikten öteye anlam etmeyecek bir ifadedir. Bu tekerlemenin devamı önemlidir:

“Devletin malı, milletin malıdır, milletin malı herkesin malıdır; herkesin malı hiç kimsenin malıdır. Hiç kimsenin malını da herkes kötü kullanır.”

Devlet mülkiyeti, israf ve savurganlıkların; hırsızlık ve yolsuzlukların, rant kollamanın; iktisadi etkinsizliklerin vs. ana kaynağıdır.

KAYNAKÇA

- Aktan, C. C. (2017). *Özgürlük felsefesi*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Aktan, C. C. (1999). “Mazdekizm, More ütopyası, Babuef trajedisi ve Zad-ruga faciası (israf ve savurganlıklar neden kamusal alanda daha fazla?”, yeni türkiye, mart-nisan 1999.s.17-21.
- Aktan, C. C. (2004). *Özgür sözler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aktan, C.C., (2002). *Haklar ve özgürlükler antolojisi*, Ankara: Hakiş Yayını.
- Aktan, C. C., & Özen, A. (2003). Çıkar grupları, rant kollama ve yasal soygun (Frederic Bastiat’ın Devlet Müdahaleciliği ve Pozitif Hukuk Üzerine Eleştirileri. içinde: C. C. Aktan, *Rant kollama ve yasal soygun* (pp. 138-148). İstanbul: Zaman Kitap.
- Aristotle (1985). *The politics*. Ed. and Trans. Carnes Lord. Chicago: The University of Chicago Press.
- Bacon, F. (2014). *Yeni Atlantis*. Ed. Deniz Cansever, İstanbul: Doxa Yayınları.
- Bakırcı, F. (2004). *John Locke’da mülkiyet anlayışı*. Ankara: Babil Yayıncılık.
- Bastiat, F. (1997). *Hukuk*. Ankara: LDT Yayınları.
- Boyce, M., (1979). *Zoroastrians. their religious beliefs and practices*, London
- Campanella, T. (2014). *Güneş ülkesi*. Çev. Selahattin Bağdatlı, İstanbul: Say Yayınları.
- Challege, F. (1969). *Mülkiyetin tarihi*. (Çev: T. Aytuğ), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Davis, M. (2013). Locke (and Hobbes) on “Property” in the State of Nature”, *International philosophical quarterly: IPQ* 53(3), 271-287.
- Evren, M (2015). Locke ve Rousseau’nun Doğa Durumu ve Mülkiyet Anlayışlarının Karşılaştırılması. *IÜ. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6, 31-44
- Güriz, A. (1969). *Teorik açıdan mülkiyet sorunu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Hobbes, T. (2007). *Leviathan (6. Baskı ed.)*. (S. Lim, Trans.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- Kellens, J., (2000). *Essays on Zarathustra and Zoroastrianism*, transl. and ed. by Prods Oktor Skjærvø, Costa Mesa, Calif.
- Locke, J. (1999). *Tabiat kanunu üzerine denemeler*. (çev. İ. Çetin). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Locke, J. (2002). *Sivil toplumda devlet-uygar yönetim üzerine ikinci inceleme* (çev. S. Taşçı & H. Akman). İstanbul: Metropol Yayınları.
- Locke, J. (2004). *İnsan anlığı üzerine bir deneme* (çev. V. Hacıkadıroğlu). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Locke, J. (2007). *Yönetim üzerine inceleme*, çev. Fahri Bakırcı, Ankara: Kır-langıç Yayınevi.
- Locke, J. (2012). *Yönetim üzerine ikinci inceleme*, çev. Fahri Bakırcı, Ankara: Ebabil Yayınları.
- Marx, K. & F. Engels, (1848) Komünist Parti Manifestosu, <https://www.marxists.org/turkce/m-e/1848/manifest/kpm.htm>
- Marx, K. (2005). *1844 el yazmaları, ekonomi politik ve felsefe*. Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, K., & Engels, F. (2011). *Manifesto of the Communist Party*. Ankara: Sol Yayınları.
- Mayhew, R. (1993). Aristotle on property. *The Review of Metaphysics*, 46(4), 803-831.
- More, T. (1997). Utopia, Çev. Sabahattin Eyuboğlu ve Vedat Günyol, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Mouritz, T. (2010). Comparing the social contracts of Hobbes and Locke. *The Western Australian Jurist*, 1, 123-127.
- Odabaşı, İ. A. (2004). Bilimsel sosyalizm'in öncüsü: Gracchus Babeuf ve eşitler hareketi. *Bilim ve Ütopya*, 124, 8-23.
- Panichas, G. & Penn Easton (2012). *Hume's theory of property*. presented at the Tenth International Hume Conference of The Hume Society at Trinity College, Dublin, Ireland.
- Plato (1945). *The republic of Plato*. Ed. and Trans. Francis MacDonald Cornford. London: Oxford University Press.
- Platon (1995). *Devlet*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve Mehmet Ali Cimcoz, İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Proudhon, Pierre-Joseph (2018). Mülkiyet nedir? (Çev: D. Çetinkasap), İstanbul: T. İş Bankası Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2010). İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı. (çev: R. N. İleri) İstanbul: Say Yayınları.
- Smith, A. (2007). *Wealth of nations*. Lausanne: Metalibri. https://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf